

Farkas György

Interjú Ujj Mészáros Károllyal

a Liza a rókatündér rendezőjével

FGy: Először is hadd gratuláljak a filmedhez! A sajtóvetítésen végre egy igazán szórakoztató magyar filmet láthattam.

UMK: Nagyon örülök! Köszönjük!

FGy: A filmnek sajátos ízt kölcsönöz a japán popzenére, kulturális vonatkozásokra való hivatkozás. Honnan az érdeklődés Japán iránt?

UMK: Ez nagyon régi keletű. A '90-es évek végére datálódik. Egyrészt akkoriban volt egy Sushi (3003 és 4004) nevű válogatás, egy japán zenei válogatás CD. A két CD-n található számok nagyon játékos, furcsa, kicsit alternatív pop zenék voltak. Nagyon pezsgő, izgalmas volt Japánban a zenei élet a '90-es évek végén, és akkoriban sokan nyúltak vissza a '60-as '70-es évek zenéihez. Ez akkor nekem nagyon megtetszett. Egyébként magával a szusival is sajátos kapcsolatom van. A Vörösmarty-tér sarkán nyílt Budapesten az első szusi-bár, egy pici kis helységben. Itt kóstoltam meg életem első szusiját, és amikor az első falatot a számba vettem, megízleltem, akkor egyszer csak az a szó jutott eszembe, hogy ott-hon. Ami azért egy nagyon furi dolog.

Nagyon szeretem a japán filmeket is, de voltam turistaként is Japánban még 1999-ben. Akkor végig látogattam Japánnak a Tokiótól délre fekvő részét, a két nagyobb szigetet (Shikokut és Kjusut) is, sok élményt gyűjtöttem, meg persze zenéket is. Később úgy alakult, hogy dolgoztam is japánoknak, három reklámfilmert készítettem a legnagyobb japán reklámügynökségnek a Dentsunak. Egyszer azért is kijutottam Japánba, mert egy kisfilmfesztiválra

Dentsu Tokyo

beválogatták a *Palika leviszi a szemetet* c. rövidfilmemet. Ez egy vándorfesztivál volt, ami Tokióból indult. A következő állomás Naszu volt. Ez szerepel is a filmben, legalább négyszer elhangzik a neve. Igazából ott talákoztam a rókatündér meséjével, ami aztán beleépült a film történetébe. De nagyon szeretem a japán irodalmat is, pl. Fukadzavát. Talán a régi Japánhoz jobban vonzódok, mint a modernhez. Érdekes, hogy az akkori kultúra, szokások minden szempontból a hiányhoz kapcsolódnak, arra épülnek. A *Zarándokének* c. novelláskötetben borzasztó szép és szomorú novellák szólnak erről. Úgy hogy ezek mind-mind egy egyre erősebb vonzalmat alakítottak ki. Egyszer egy az egyben megisméltődött a *Lost in translation* c. filmben látható jelenet, amikor a forgatáson félórán keresztül instruálják Bill Murrayt, és a tolmács egy mondattal fordít, és Bill visszakérdez, hogy tényleg csak ennyi lenne-e az instrukció. És akkor megkérdezi a tolmács, hogy tényleg csak ennyi, majd újra félóra szöveg következik, majd bólint a tolmács, hogy igen, csak ennyi. A különbség annyi, hogy az esetben az illető nem is beszélt, hanem ordított. Úgy éreztem magam, mintha egy II. Vh-s fogolytáborban egy amerikai katona lettem volna, és a japán táborparancsnok üvöltött volna velem. Szóval Japán elég fura világ, és minél többet tud meg róla az ember, annál kevésbé lehet csak úgy rajongásból elfogadni az egészet. A David (szerk.: *David Sakurai, a japán popénekes szerepét alakító színész*) is sokat mesélt Japánról.

David Sakurai

FGy: Ezzel most rögtön két olyan kérdést is megválaszoltál, amit később szerettem volna feltenni! Egyrészt, hogy a rókanő téma már az elején megvolt,

vagy később botlottál bele, illetve nekem is az jutott eszembe, hogy mennyire voltak ilyen *Lost-in-translation*-ös élményeid. De kérdezek mást. Pelevintől a *Metamor szent könyve* megvolt?

UMK: Azt később olvastam, akkor már benne volt a téma a forgatókönyvben, amikor a kezembe került.

FGy: Pelevin könyve mennyire változtatta meg a korábban meglévő rókanő képedet?

Balsai Móni

UMK: Nem nagyon. Pelevin is azért használja ezt a motívumot, hogy a jelen Oroszországaról elmondjon valamit. Nagyon érdekes a jelenkori orosz irodalomnak az a törekvése, hogy mindig keres valami keletkezéstörténetet. Ahogy a Jég is, Pelevinnek is számos könyve erről szól. Ráadásul mindegyik keletkezéstörténet valami abszurd és szurreális dologból táplálkozik.

FGy: A filmben szerepel egy kiállítási füzet. Ez valós, vagy a filmhez készült?

UMK: Nem ez teljesen saját találmány, a filmhez készült. Nem volt ilyen kiállítás, sőt, nincs Narában Kicune múzeum sem természetesen. Récei Zoltán grafikus barátom tervezte ezt, ahogy a Liza által olvasott japán könyv borítóját is, az újságokat, plakátokat, sőt minden a filmben megjelenő nyomtatott anyagot is. Egyedül talán a régi magyar papírpénz olyan, ami valójában is létezett és szerepel a filmben.

FGy: Az első kritikákban a filmeddel kapcsolatban többen emlegették az *Amelie életét* és Wes Anderson stílusát - szerintem alaptalanul. De mi a véleményed egyikről és másikról is?

UMK: Valójában szeretem Wes Anderson stílusát, de persze ezzel az egésszel az a furcsaság, hogy mi ezt a filmet igazából 2012-ben forgattuk, úgyhogy a Wes Anderson két utolsó filmje az összehasonlítás szempontjából nem releváns, mert amikor azokat láttuk, akkor már rég leforgattuk a filmet. A korábbi filmjei közül egyet szerettem igazán, az *Édesvízi életet*. Egyébként, ha igazán tüzetesen összehasonlítanák Anderson filmjeit a *Lizával*, akkor elég feltűnő, hogy a kompozíciók és a képi beállítások teljesen mások.

FGy: Igen én is ezért mondtam, hogy nekem alaptalannak tűnt, vagy még inkább felületesnek ez a fajta hasonlítás.

UMK: Igen, inkább a játékosság és az elemelt furcsa világ, illetve talán a tudatosan, minden részletében megkomponált képek, ez a fajta attitűd nyilván mindkettőben benne van, ahogy benne van az *Amelie*-ben is. Aminek a stílusa megint csak tökéletesen más, hiszen ha a filmnyelvi dolgokra gondolunk, pl. a hirtelen rá-farhtok, ezeket eszembe se jutott használni, hiszen annyi *Amelie*-parafrázis volt, hogy ezeket az elemeket végképp nem alkalmaztuk volna. Az a sajátosság, hogy az *Amelie*-ben és a *Lizában* is egy alapvetően naiv női figura keresi a boldogságot, ez nyilván egy adottság. Ez alapján még sok film szóba jöhetne, amivel hasonlíthatnánk. Én mindig úgy gondoltam, hogy a *Lizát* fanyarabbra, kevésbé édeskésre, keserűbbre fogom csinálni, attól függetlenül, hogy szerettem az *Amelie*-t, bár a *Delicatessen*-t még jobban szerettem. A párhuzam tehát úgy állja meg a helyét, hogy ez a két rendező is szeret játszani, és mi is úgy gondoltuk, hogy szeretnénk játszani a nézőkkel.

FGy: Zoltán zászlós a finn westernért rajong, ami szerintem kicsit hasonló irányzat, mint amiket japánban is találunk manapság, és amik elsősorban a különböző kulturális irányzatok fúziójáról szól. Mennyiben ragadott meg a japán kultúrának ez a fúziós vonása? Mennyiben volt hatással ez a filmed stílusára?

UMK: Abszolút. A korábban említettem japán zenék is abszolút ezt a vonulatot követik. Visszanyúlnak a 60-as 70-es évek nem csak amerikai, de európai könnyűzenéihez. Pl. a Fantastic Plastic Machine még német popslágereket is feldolgoz. Biztos, hogy valamilyen szinten ez hatott, hogy különböző kultúrák termékeit felhasználjuk.

FGy: A skandináv bűnügyi filmekkel, egyáltalán az északi mozival kapcsolatban mi a meglátásod? Szereted?

UMK: Ha kell mondani egy olyan „országgyűttest”, aminek tényleg rajongok a filmjeiért, akkor az biztos, hogy Skandinávia. A dán filmeket nagyon szeretem,

Thomas Anders Jensentől Susanna Bierig. Elképesztő, hogy milyen filmeket produkáltak az elmúlt húsz évben. Nagyon szeretem a norvég filmeket is, borzasztóan sajtós humorúak. Nem régeből láttam Ole Andersentől a *King curling* c. fergeteges vígjátékot. De elképesztő a skandináv reklámok világa is. A filmek közül még említhetnénk két konkrét címet is, például a *Dalok a konyhából* vagy a *Dalok a második emeletről*. De a finn Aki Kaurismaki is a kedvenceim közé tartozik, ahogy Lukas Modysson is. Nagyon kedvelem a svéd rövidfilmek világát. De ez jellemző az előző rendezőkre is, az a fajta kisrealizmus, ami apró rezdülésekre figyel, illetve az a fajta takarékoság, hogy nincs egy felesleges kép sem, pont annyit mutat, annyi beállításban, ami pont a határán van annak, ami elég. Ez számomra lenyűgöző és példaértékű.

FGy: Ahogy említetted ezeket a filmeket, úgy érzem, hogy a *Liza* humora akkor leginkább Jensen humorával van azonos hullámhosszon.

UMK: Végül is, amikor arra kérdeztek rá különböző fesztiválokon, hogy hogyan képzeljük el ezt a filmet, még a megvalósítás (2009-2010) előtt és mutattuk a teasert, meg a képes brossurát, amivel a film világát próbáltuk tükrözni, és mindenki az *Amelie*-t emlegette, akkor én azt mondtam, hogy inkább úgy képelem el a film hangulatát, mind amilyen az *Ádám almáié*. Azt a fajta humort. Igen, Jensen egy fantasztikusan tehetséges rendező és persze forgatókönyvíró is.

FGy: Ha jól értem, akkor a számodra rettentő fontos volt maga a forgatókönyv, annak kidolgozottsága, abban, hogy mivé alakul maga a film.

UMK: Igen, én elhittem azt a tételt, hogy egy jó forgatókönyvből lehet jó filmet csinálni, persze el is lehet rontani, de egy rossz forgatókönyvből nem lehet jó filmet csinálni, vagy az kivételesen ritka. Persze minden tudást erről leginkább könyvekből vettem. Aztán az egész forgatókönyvíráshoz, történetmeséléshez való viszonyom megváltozott miközben írtuk Hegedűs Bálinttal a forgatókönyvet, és a klasszikus 3 act-es szerkezetnek megadtam magamat. Eleinte nem hittem benne, de a folyamat során meggyőződtem erről Hegedűs Bálint, de újranezve a kedvenc filmjeimet, és az új filmélmények is meggyőztek arról, hogy mennyire fontos a szerkezet. Az, hogy egy film adott pontján az ember meghatódik, az legkevésbé a színészi munkán múlik – az is nagyon fontos – de ha ott a színész nem kiábrándítóan rossz, akkor az embernek meg kell hatódnia. Ezt az *Elena utazása* készítése során fogalmaztam meg, hogy ha a forgatókönyv olvasása során, bizonyos pontokon meghatódom, akkor a filmben is maximum ott tud meghatódni a néző, ha végül a film jól van megcsinálva. Ugyanez működik a *Lizában* is. Három megindítóbb jelenet van a filmben, amikor a Liza Henriknek mondja a monológot,

amikor Liza az ágyon fekszik, miután bevett egy doboz altatót, és a legvége, amikor autóznak Japánban. Ez a három pillanat volt, ami meg tudott mozdítani bennem valamit. Ugyanakkor az volt a célom, – és ez egyben reflexió az *Amelie*-vel való hasonlításra is – hogy nem akartam, hogy a nézők át tudják magukat adni gátlástalanul ennek a meghatódottságnak. Ezért úgy gondoltam, hogy fűszerezni kell ezeket a pillanatokot is fanyar humorral, ami által akár nevethetnek is ezeken a megható jeleneteken, ami valami kettős érzést vált ki, nem is tudja a néző, hogy most meghatódjon, vagy nevesen, vagy mit csináljon. Amit igazolt most a sajtóvetítés is, mert valóban nevettek! De azt hiszem, kicsit eltértem attól, ami az eredeti kérdés volt!

FGy: Igen, a forgatókönyv!

UMK: Igen, szóval a szerkezet. Mert amikor van egy katarzis, a filmben, amit nézel, akkor az a szerkezet műve és az a konstrukció az a forgatókönyvben már létezik. Állítom, hogy azokon a filmekben, amiken az ember meghatódik, vagy katarzist él át, ott a forgatókönyvet olvasva is ugyanúgy megjönne ez az érzés.

FGy: Amit mondasz, az nekem teljesen párhuzamba állítható azzal, amit annak idején Sindó Kaneto mondott. Mielőtt filmet kezdett volna rendezni, előtte a filmgyárban mindenfélét dolgozott. Ott azokat a forgatókönyveket, amikre már nem volt szükség, wc-papírnak kitették. Ő meg mindet elolvasta és pontosan a szerkezetüket vizsgálta, azon csodálkozott, hogy egyes helyeken mennyire nem kidolgozott a forgatókönyv, pedig szükséges lenne.

De végül is alapvető fontosságúnak tartotta a forgatókönyv szerkezetét és annak megfelelő kidolgozottságát, ami aztán nyilvánvalóvá lett, amikor már ő is forgatókönyvíró és rendező lett. Úgy hogy ez találkozik a te elképzeléseddel, de a Japán-kapcsolatot is erősíti.

A filmben számos műfajt megidéz, műfaji megoldásokat fanyar humorral karikírozol. Mennyiben voltak tudatosan beépített elemek ezek a zsánerfilmekből ismert panelek, vagy mennyire csak érzés szintjén jöttek elő.

UMK: Is-is! Vegyük példának Zoltán zászlóst és az ő western mániáját. Az onnan indult, hogy az a szám, amit a finn Geronimo együttes ad elő (Marko Harvisto vezetésével) az nekem már évekkel ezelőtt iszonyúan tetszett, és rengeteget hallgattam, és tudtam, hogy ennek benne kell lennie a *Lizában*. A vége jelenetnél, amikor van az a lassított *homerun* (ennél többet ne mondjunk az olvasóknak, hátha valaki még nem látta a filmet), már nagyon korán meg volt, mint jelenet. Mert tudtam, hogy neki hogy kell szaladnia, még mielőtt meg lett volna igazán a teljes karaktere. Mert ez egy furcsa látomány, ami egyszer csak beépült a filmbe. Aztán az, hogy Zoltán egy szerelgető figura, amit mi úgy adunk elő, mint ha a legnagyobb western hős lenne, aki dicsőségesen lovagol a prérin, számomra vicces. De ez is onnan indult, hogy meg volt már az a dal, ami Zoltán fő témája lett. Liza témája igazából a 60-as évek filmzenéiből táplálkozik. Míg a filmre készültünk, rengeteg képet néztem, rengeteg zenét hallgattam, mivel sok időnk volt, készülve a filmre, míg vártuk, hogy legyen, aki finanszírozza, így nagyon alaposan fel tudtunk készülni minden részletet kidolgozva, ami talán egyáltalán nem vált a kárára a filmnek. Azt konkrétan tudtam, hogy a Liza témájának olyannak kell lennie, hogy a dallamnak felfelé kell szárnyalnia. Csengery Danival hangonként molyoltuk ki a zongorán, hogy milyen legyen ez a dallam. Azért volt tulajdonképpen jó (bár ezt valamennyire idézőjelben mondom), hogy 5 évünk volt felkészülni a forgatásra, hogy ezeknek a részleteknek mind utána tudtam nézni, ki tudtuk találni, volt idő, hogy minden kikristályosodjon. Például Hujber Balázs díszlettervező már 2008-ban bekapcsolódott az együttgondolkodásba. Egyébként a díszletnél nagyon érdekes volt, hogy a Balázssal már nagyon hamar, a forgatás előtt egy évvel kiszaszeroltuk az alaprajzot. Tudtam, hogy milyen jelenetek vannak a forgatókönyvben és azok szerint alakítottuk ki az alaprajzot. Például a telefon és a wc-ajtó térbeli viszonya a már megírt jelenet miatt lett épp olyan, amilyen. Mert a telefonnak, amikor a Zoltán zászlós megérkezik a lakásba és meglátja, akkor is láthatónak kellett lennie. Szóval elég korán megvoltak már eléggé kidolgozott díszlettervek, sőt a Balázsnak van egy olyan tervező programja, amibe ő be tudja rakni ezeket a díszletterveket és be tud rakni kamerapozíciókat, ahová beállhatsz a térbe és 360 fokban körül tudsz nézni. Tehát jóval mielőtt még a díszlet meg lett volna építve, már virtuálisan rengetegszer bejárhattam ezt a helyet. Aztán amikor

megrajzoltam a teljes storyboard-ot, akkor már a fentiek miatt tudtam, hogy melyik jelenetet, pontosan hogyan akarom látni. Ez is komoly segítség volt a forgatás szempontjából. Persze már megint másról beszélek, mint amiről kérdeztél, de a lényeg az, hogy ez az öt év felkészülés irtózatosan fontos volt, és enélkül nem lehetett volna olyan ez a film, amilyen lett. Mert ezt a rengeteg apró részletet nem lehetett volna mondjuk 2 hónap alatt kitalálni.

FGy: Zoltán zászlós karakterének megalkotásakor volt benned bármilyen előkép, ami alapján elindultál?

UMK: Három forrásból táplálkozik az ő karaktere. Az első az tényleg valamilyen szótlan western-hős, aki mindent levesz, de nem beszél. Ugyanígy van egy olyan jellemvonása, mint a Columbo felügyelőnek, aki titokban mindent észrevesz, csak ő mondjuk rengeteget beszél Zoltánnal ellentétben. Zoltán zárkózottabb. Fontos volt, hogy Zoltánnak legyen egy titka, ami rávilágít arra, hogy érzelmileg ő miért ilyen zárkózott és furi. A harmadik pedig a Bede Szabi (*Bede-Fazekas Szabolcs*) és a vele való játék. Mi már korábban készítettünk együtt két kisfilmet is, két ilyen pár perces etűdöt, és ott például a *Boldog szomszédság új korszaka* c. filmben, ahogy az ő karaktere néz és néma tanúja annak, ahogy a boldogság belopózik az otthonába, abból is építkeztünk. Ez a fajta furcsaság már megvolt. A Bede Szabinak akkora lelke van, miközben ezt valamiféle zord felszínnel palástolja. Élveztem, hogy ez a nagy lélek mindig kilóg, ahogy aztán a filmben is mindig.

Bede-Fazekas Szabolcs

FGy: Amikor eldöntötted, hogy a filmed vígjáték lesz, nem voltak félelmeid, hogy ez hogyan fog sikerülni, tényleg sikerül-e szórakoztató filmet készíteni, hiszen az elmúlt évtized magyar vígjátékai között elég nehéz olyat találni, ami tényleg humoros.

UMK: Igazából, ami a kisfilmek közül leginkább előképe a *Lizának*, az az *Álmatag férfiak titkos kalandjai*. Ott találkozik az érzelem és az abszurd humor hasonló formában. És ennek a kisfilmnek a fogadtatása világszerte – mondhatom így, hiszen rengetegen megnézték különböző fesztiválokon új-zélandiak, amerikaiak, vagy éppen bosnyákok, és nagyon jól működött mindenkinek ez a stílus. Ezért gondoltam azt, hogy hosszabb terjedelemben is működni fog.

FGy: Mit gondolsz általában a magyar filmről, a magyar film helyzetéről. A nagy útkeresésben, amiben van egy ideje a magyar film, szerinted merre lenne a kivezető út?

UMK: Hm, nagyon nehéz kérdés. Hogy a hazai nézők nagy számban visszatérjenek a magyar filmhez, ahhoz mindenképpen jó műfaji filmek kellene. Nyilvánvaló, hogy nem minden film szól mindenkinek. Egy ország, egy társadalom borzasztó heterogén. Nagyon kevés az a film, ami egyaránt meg tud szólítani mindenféle réteget. De nem is kell erre mindenkinek törekedni, ez csapda lenne, a sokszínűség megőrzése is nagyon fontos. Azt gondolom, hogy a magyar filmhelyzet a moziási szokások megváltozásával is összefügg. Sok nehezítő tényező van. Ma már a letöltés a mozgóképnézés egyik legelfogadottabb formája. Egy mai film százezres nézőszámmal biztos, hogy tíz évvel ezelőtt minimum a dupláját érte volna el. Nyilván azért is, mert a magyar társadalomnak az a rétege, aki az 1500-2000 Ft-os jegyárat ki tudja fizetni (két emberre nézve közel 5000 Ft) az elég korlátozott. Amikor ekkora összeget kell kiadni, akkor az emberek nagyon megválogatják, hogy mire adják ki ezt a pénzt. És ha kéznél van a hatalmas hollywoodi gépezet által, elsodró lendülettel kitermelt szórakoztató özőn, ami filmenként közel két órára el tudja varázsolni az embereket és elröpíti őket a realitásból, ami egyre kevésbé tetszik nekik, akkor azt fogják választani. Sok mindennek meg kellene változni, (például a filmek reklámozásával kapcsolatban is, ami nem annyira működik), ahhoz, hogy jobbra forduljanak a dolgok, de elsősorban jó filmekre van szükség. A legjobb példa a *VAN... (Van valami furcsa és megmagyarázhatatlan - R.: Reisz Gábor)*, ami szinte semmiből készült és döbbenetes, hogy mit produkált, elképesztő!

FGy: Vannak már további filmterveid, vagy most éppen örülsz annak, hogy ez elkészült és még nem tervezel tovább?

UMK: Ennek az állapotnak az élvezete most abban merül ki, hogy éppen

egy kölyökkutyát szoktatunk be, úgy hogy a nem-alvástól leginkább félig leereszkedett szemhéjjal olvasom a kritikákat. Van egyébként következő filmterv, amit most fogunk beadni fejlesztésre, de erről még egyelőre nem akarok beszélni. Az biztos, hogy szeretnék még filmeket rendezni, mert a rengeteg erőfeszítés és kínlódás ellenére akkora öröm elkészíteni egy filmet, hogy szeretném még ezt csinálni.

FGy: Sok erőt és kitartást kívánok neked ehhez, és köszönöm az interjút!

UMK: Köszönöm a megkeresést és a jókívánságokat!

Ujj Mészáros Károly és Balsai Móni a film díszbemutatóján

(Liza a rókatündér, Gyártó: Filmteam, Producer: Major István, Forgalmazó: A Company, Bemutató: 2015.02.19 - Az interjú 2015. 02.20-án készült.)